

IZ PROŠLOSTI ULCINJSKE BISKUPIJE I BARSKE NADBISKUPIJE – TRAGOM GRADIVA IZ MLETAČKOGA DRŽAVNOG ARHIVA (XVI. st.)

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Na osnovi izvornoga gradiva iz Državnog arhiva u Veneciji (fondovi Vijeća desetorice i mletačke inkvizicije) prikazuju se neke sastavnice iz društvenog i vjerskog života u gradu Ulcinju četrdesetih godina XVI. stoljeća. Središnji su protagonisti rada barski nadbiskup Lodovico Chierigati (1528.–1551.) i njegov dugogodišnji generalni vikar i povjerenik za Barsku nadbiskupiju, barski plemić Jakov Dalmas, budvanski i ulcinjski biskup.

KLJUČNE RIJEČI: *Ulcinj, Ulcinjska biskupija, Bar, Barska nadbiskupija, Budvanska biskupija, inkvizicija, patricijat, crkvena povijest.*

Gradovi Ulcinj i Bar, kao i područja njihovih (nad)biskupija, u XVI. su stoljeću predstavljali posljednju mletačku predstražu prema osmanlijskim stečevinama. Mletački posjedi od 1421. (Ulcinj) i 1443. (Bar) godine¹, ovi su gradovi po svim svojim temeljnim razvojnim sastavnicama bili sukladni drugim dalmatinskim komunama pod zajedničkim i jedinstvenim okriljem Privedre Republike. No već od kraja XV. stoljeća, a osobito nakon ratnih događanja koja su na ovim prostorima predstavljala razdjelnicu (pad Skadra 1479., mletačko-turski ratovi 1499.–1502. i 1537.–1539. godine), opstojnost Ulcinja i Bara postala je neposredno ugrožena. Nekoć gradovi s bogatim zaleđem i dobro napučenim selima, ta su posljednja mletačka središta na istočnome jadranskom uzmorju svakim novim osmanlijskim napredovanjima sužavana glede svojega distriktualnog područja, što se u nemaloj mjeri odražavalo i na gospodarske sastavnice njihova razvoja. Unutarnji društveni prijepori i sukobljavanja između patricijata i pučana (posebice u Baru), postupno pretvaranje u gradove-utvrde kojima je vojna funkcija s vremenom postala pretežita, ali istodobno nedovoljna i neučinkovita briga mletačke središnjice u pružanju odgovarajuće potpore, bile su osnovne okolnosti koje su postupno dovele do demografskih i drugih (ponajprije gospodarskih) poremećaja u razvoju ovih gradova, učestalih migracija starosjedilačkog

¹ Bar se pod mletačkom vlašću, ali s prekidima, nalazio i u razdoblju od 1405. do 1412. godine te kraće vrijeme u 1421. godini.

življa (posebice prema talijanskoj obali, ali i u pravcu Kotora, Dubrovnika i drugih dalmatinskih gradova), kao i općeg osiromašenja sveukupnoga stanovništva.²

Kroz sve je to vrijeme, bez obzira na tijek političkih i vojnih okolnosti i uvjetovanosti, iznimna uloga u objedinjavanju i opstojnosti katoličkoga žiteljstva na ovim prostorima pripadala Katoličkoj crkvi i njezinim tamošnjim središnjim institucijama – Barskoj nadbiskupiji i Ulcinjskoj biskupiji. Njihov prinos povijesti ovih krajeva nemjerljiv je i stoga nezostavan pri razmatranju svih temeljnih sastavnica iz prošlosti gradova Bara i Ulcinja.³

O posljednjim desetljećima opstojnosti Bara i Ulcinja pod mletačkom vlašću nemamo – zbog nesačuvanosti njihovih arhiva – odviše izvornih i izravnih podataka. Uz dokumente pohranjene u dubrovačkom i kotorskom arhivu, fondovi u Državnom arhivu u Mlecima (Archivio di Stato di Venezia, dalje: ASV) zasigurno su posebno vrijedno gradivo koje, makar i fragmentarno, može osvijetliti pojedine, manje znane ili nepoznate sastavnice iz prošlosti navedenih gradova.

Ovaj prilog, koji svakako ne teži cjelovitosti, pokušaj je da se na osnovi nekoliko arhivskih dokumenata, nastalih djelovanjem raznih mletačkih državnih i crkvenih magistratura, ukaže na pojedinosti iz društvenih i vjerskih gibanja na ulcinjskom (ali i barskom) području četrdesetih godina XVI. stoljeća, kao i na njihove središnje protagoniste – tadašnje crkvene dostojanstvenike Barske nadbiskupije te Ulcinjske i Budvanske biskupije. Iako izdvojeni iz mnogo šireg povijesnoga konteksta svojega nastanka, koji nam je u ovom trenutku (zbog nedostupnosti ili nesačuvanosti dodatne izvorne građe) teško potpuno razaznati, ovi nam spisi otkrivaju poneke, dosad nepoznate okolnosti društvenih i vjerskih događanja u spomenutim gradovima (ponajprije u Ulcinju), kao i, također manje znanu, ulogu crkvenih prelata i klera u vremenima koja su neposredno prethodila dospjeću toga kraja pod osmanlijsko vrhovništvo.

² O povijesti Bara i Ulcinja usporedi neka temeljna djela: K. JIREČEK, *Istorija Srba*, I.–IV. (preveo i dopunio J. RADONIĆ), Beograd 1923.; *Istorija Crne Gore*, sv. I.–III., Titograd, 1967.–1975.; D. ŽIVKOVIĆ, *Istorija crnogorskog naroda*, sv. I.–II., Cetinje, 1989.–1992.; P. A. ROVINSKI, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, sv. I., Cetinje – Sremski Karlovci – Novi Sad, 1993.; M. ŠUFFLAY, *Städte und Burgen Albanien während des Mittelalters*, Wien und Leipzig, 1924.; Đ. BOŠKOVIĆ, *Stari Bar*, Beograd, 1962.; A. PERTUSI, *Per la storia di Dulcigno nei secoli XIV–XV e dei suoi statuti cittadini*, Studi veneziani, sv. 15., Firenze, 1973., str. 213–271; P. MIJOVIĆ, »Vječno na Krajini«, u: *Virpazar – Bar – Ulcinj*, Cetinje – Beograd, 1974., str. 11–57; I. BOŽIĆ, *Nemirno Pomorje XV veka*, Beograd, 1979.; S. ČIRKOVIĆ – B. HRABAK – N. DAMJANOVIĆ – Đ. VUJOVIĆ – Lj. ŽIVKOVIĆ, *Bar grad pod Rumijom*, Bar, 1984.; S. MARKOVIĆ, *Barski patricijat*, Bar, 1995. (dalje: MARKOVIĆ, 1995.); O. J. SCHMITT, *Das venezianische Albanien (1392–1479)*, München, 2001.; T. BOŠKOVIĆ, *Bar pod mletačkom vlašću (1443.–1571.)*, Bijelo Polje, 2004.

³ O crkvenoj povijesti gradova Bara i Ulcinja, posebice o povijesnom razvoju njihovih biskupija, usporedi glavna djela: D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, sv. VII., Venetiis, 1817., str. 8–190., 248.–260.; A. THEINER, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium*, sv. I. (ab Innocento pp. usque ad Paulum PP. III, 1198.–1548.), Romae, 1863., sv. II. (a Clemente VII. usque ad Pium VII., 1524.–1800., cum additamentis saec. XIII. et XIV.), Zagrabiae, 1875.; St. STANOJEVIĆ, *Borba za samostalnost katoličke crkve u Nemanjičkoj državi*, Posebna izdanja SANU, sv. 8., Beograd, 1912.; M. ŠUFFLAY, *Die Kirchengestände in vortürkischen Albanien*, Wien, 1916.; M. BICI, *Iskušnja na putu po crnogorskom primorju, Albaniji i Srbiji 1610. g.*, Budva, 1985.; I. MARKOVIĆ, *Dukljansko-barska metropolija*, Zagreb, 1902.; S. MARKOVIĆ, »Prvi izvještaj Andrije Zmajevića o Barskoj nadbiskupiji Sv. kongregaciji za širenje vjere: godina 1671.«, u: *Istorijski zapisi*, god. LXXI, br. 1–2, Podgorica, 1998., str. 209–223.; ISTI, »Barski disktrikt u eklezijastičkim relacijama od 1627. do 1644. godine«, u: *Istorijski zapisi*, god. LXXV, br. 3–4, Podgorica, 2002., str. 45–74.; I. JOVOVIĆ, *Iz prošlosti Dukljansko–barske nadbiskupije*, Bar, 2004.

Prvi od dva dokumenta koja raščlanjujemo u ovom prilogu, a koji – iako sažeti i nepotpuni cjelovitim objašnjenjem – posvjedočuju društvena i vjerska gibanja u Ulcinju četrdesetih godina XVI. stoljeća, pohranjen je u Državnom arhivu u Mlecima u sklopu spisa moćne mletačke magistrature Vijeće desetorice i pripada odjeljku izvješća koja su tome vijeću upućivali predstavnici mletačke vlasti na prekojadranskim stečevinama Serenissime (Consiglio dei Dieci: Lettere rettori ai capi).⁴ Spis, označen rednim brojem 15, datiran je u svibanj 1544. godine (u mletačkom Vijeću desetorice spis je zaprimljen 30. dan istog mjeseca), a njegov je potpisnik odnosno podnositelj izvješća tadašnji knez i kapetan Ulcinja Baldassare Condumier (Bondumier). U sažetom obraćanju predstavnicima Vijeća desetorice, Condumier navodi kako u trenutku njegova obnašanja ulcinjskoga kneštva ondje postoje tek dvije patricijske obitelji (kuće) sa sveukupno pet članova.⁵ Kako bi ojačao patricijski sloj, a time i pridonio društvenoj stabilnosti u gradu, Condumier je odlučio, snagom svojih ovlasti i moći, u ulcinjsko plemstvo uvrstiti (agregirati) još neke tamošnje obitelji, čija nam imena, kao ni imena već postojećih patricija, ulcinjski knez i kapetan izrijeком ne kazuje. Čini se, međutim, kako dalje kazuje Condumierovo izvješće, da su se njegovoj odluci suprotstavili tadašnji ulcinjski biskup Jakov Dalmas (Jakov *de Medio*, Jakov Dalmatius), zavičajem barski plemić⁶, kao i dva biskupova rođaka, vjerojatno u bliskoj vezi s postojećim ulcinjskim plemstvom. Oni su, mimo saznanja i odobrenja kneza, započeli s tajnim sastancima, pripremanjem urote i zavjere, a samoinicijativno su mle-

⁴ b. 278. (Dulcigno). Spisi koji se odnose na grad Ulcinj (ukupno 23 dokumenta) obuhvaćaju razdoblje od 1500. do 1556. godine i važno su posvjedočenje o tadašnjem životu u Ulcinju i njegovoj bližoj okolici.

⁵ O ulcinjskom patricijatu u srednjem i ranom novom vijeku raspoložemo s vrlo malo saznanja. Mletački sindik za Dalmaciju i Albaniju Giovanni Battista Giustinian, u svojem poznatom itineraru–izvješću s pohoda mletačkih stečevina od sjeverne Dalmacije do Bara i Ulcinja (1553. god.), bilježi kako u Ulcinju živi 1600 stanovnika, od čega sposobnih za oružje 300. Ulcinjsko žiteljstvo dijeli na plemiče, pučane i radnike (*lavoratori*) – težake, koji se bave poljodjelstvom. Nadalje, Giustinian u osvrtu na povijesne okolnosti u kojima se tada nalazio Ulcinj, napominje kako su se u grad sklonili i brojni iseljenici iz albanskih gradova Skadra, Lješa i Drača, tada već osvojenih od Osmanlija. Izrijeком spominje plemičke obitelji Bruni, Brutti i Pamaltotti (Pamalioti), naglašavajući da svi oni, i plemići i pučani, žive u nemaloj bijedi i oskudici (Š. LJUBIĆ, *Commissiones et relationes Venetae /Mletačke upute i izvještaji/*, sv. II., annorum 1525.–1553., MSHSM, sv. VIII., JAZU, Zagreb, 1877., str. 225–231.). U svojem znamenitom pregledu dalmatinskoga patricijata (*Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg, 1873.) njemački heraldičar C. G. F. HEYER von ROSENFELD navodi sljedeće patricijske obitelji u Ulcinju: Balsa, Bruni, Brutti, Cominiani, Dugagini, Musachi, Palmariotti, Spacci, Stracimiri (str. VII). Naposljetku, spomenimo kao dodatan izvor o poznavanju tadašnjega ulcinjskog patricijata spis iz spomenutoga mletačkog fonda Vijeća desetorice. Riječ je o izvješću kneza i kapetana Ulcinja Alvisea Baffa (br. 3., 25. VI. 1505.) u kojem se spominju sljedeći ulcinjski plemići: ser Mathio de Cosma, ser Nicolo de Cavali, ser Martin Ugrini, ser Thoma de Martinis, ser Domenego Sabaci quondam Marco, ser Domenego Pulissi, ser Ambroso di Martini, ser Domenego Sabaci quondam Andrea, ser Zorzi di Marchoi, ser Zuane de Marin i ser Paschal Dabre.

⁶ Jakov Dalmas barski je plemić (o obitelji Dalmas vidi: MARKOVIĆ, 1995., str. 29), pripadnik franjevačkog reda. Godine 1530. (3. X.) papa Klement VII. imenovao ga je biskupom Budve, uz uvjet da se nakon njegove smrti biskupija ponovno (tragom dekretâ pape Lava X. iz 1518. i Klementa VII. iz 1524. godine) pripoji Barskoj nadbiskupiji. Isti je papa Klement VII. Jakovu povjerio i upravu nad Ulcinjskom biskupijom (1532.), što je potvrdio papa Pavao III. 1536. godine. Čini se, međutim, da Jakov (barem u praksi) nije dugo istodobno držao obje biskupije, već da je – po preuzimanju Ulcinjske – poglavito djelovao u potonjoj, tako da je Budvanska biskupija faktično ponovno bila sjedinjena s Barskom nadbiskupijom. Jakov Dalmas umro je 1558. godine. Usporedi: *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb, 1975., str. 277; G. van GULIK – C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, sv. III. (1503.–1592.), Monasterii, 1923., str. 142, 188; D. FARLATI, *nav. dj.*, str. 220–222, 259; I. MARKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 202–203; I. JOVOVIĆ, *nav. dj.*, str. 222, 224.

tačkoj središnjici upućivali pisma koja su pridonosila društvenom nezadovoljstvu i previranjima u gradu. Čini se da su se sukobi s vremenom zaoštrili, uzrokujući polarizaciju ulcinjskoga žiteljstva na više suprotstavljenih strana, a zbog nemale uloge biskupa u svim tim događanjima, i ulcinjski se kler našao međusobno zavađen. Zbog svega navedenog ulcinjski knez i kapetan moli predstavnike Vijeća desetorice za intervenciju odnosno za pokretanje istrage protiv glavnih sudionika ulcinjskih društvenih i vjerskih sukobljavanja, ponajprije pritom misleći na samoga biskupa i njegove najbliže suradnike. Nažalost, kako je ovo pismo tek jedan od dopisa koje je Condumier tijekom svojega mandata upravljao mletačkim magistraturama (a u spisima Vijeća desetorice koji se odnose na Ulcinj ne bilježimo neke dodatne informacije glede ovih događanja), u sadržaju izostaju prijeko potrebna objašnjenja svih pojedinosti, kao i konkretna imena sudionika (predstavnik klera, ulcinjskih patricija i dr.) društvenih i vjerskih suprotstavljanja u Ulcinju tijekom četrdesetih godina XVI. stoljeća.⁷

Pet godina poslije (29. VII. 1549.) nastao je dopis tadašnjega barskoga nadbiskupa Lodovica Chieregatija (Chieregato, Chierepati)⁸, upućen predstavnicima mletačke inkvizicije (*Santo Uffizio, Savi all'Eresia*).⁹ Dopis je upućen iz Vicenze, Chieregatijeva zavičaja, gdje je, kako se čini, proveo najveći broj godina obnašanja časti barskoga nadbiskupa. Kao i u prethodnom spisu, i ovdje nam nisu pobliže izrečene pojedinosti glede motiva i uzroka nastanka samoga spisa. Barski nadbiskup u uvodu napominje kako je od svojega vikara i povjerenika u Baru¹⁰ dobio vijest o ponovnim, obnovljenim nemirima i sukobima u Ulcinju. Posebne je istraživačke pozornosti vrijedan navod ko-

⁷ Jedini podatak koji bi upućivao na daljnji tijek događanja glede uloge biskupa Dalmasa u društvenim i vjerskim previranjima u Ulcinju bilježimo u prethodno spomenutom pregledu katoličkih biskupa i nadbiskupa G. van GULIKA I C. EUBELA (str. 188). Ondje izrijekom stoji da je biskup Jakov 7. I. 1545. godine pozvan u Rim kako bi se opravdao zbog svojih propusta i *gravia delicta*.

⁸ Lodovico Chieregati odvjetao je ugledne plemićke obitelji iz Vicenze, čiji se članovi bilježe kao prelati više dalmatinskih biskupija (Leonelo je biskup rapski, 1472.–1484. i trogirski, 1484.–1488.; Giovanni je kotorski biskup 1493.–1513.). Pripadnik reda franjevaca; 11. V. 1528. papa Klement VII. imenovao ga je barskim nadbiskupom. U svojem sjedištu uglavnom i nije boravio. Godine 1530. upravitelj je biskupije Narni u srednjoj Italiji, a od 1546. uglavnom nazoči radu Tridentskog koncila, odakle iste godine poziva svoje sufragane da mu se ondje pridruže. Zbog svoje odsutnosti upravu Barskom nadbiskupijom povjerio je spomenutom Jakovu Dalmasu (1538.), tada budvanskom i ulcinjskom biskupu. Čini se da je Chieregati 1541. godine, prema vlastitoj inicijativi (a bez službenog odobrenja iz Rima) preuzeo formalnu upravu nad Budvanskom biskupijom, jer se u jednom pismu svojem tamošnjemu generalnom vikaru navodi kao *Dei et apostolice Sedis gratia Archiepiscopus Antibaren. et Buduensis*. Godine 1551. iz Tridenta je dao ostavku na čast barskoga nadbiskupa (time i budvanskog biskupa), ali je (prema pisanju D. Farlatija) zadržao naslov barskoga nadbiskupa i primasa Srbije, kao i dio prihoda od barske nadbiskupske menze. Zanimljivo je spomenuti da je papa Pavao IV. nakon Dalmasijeve smrti (1558.) biskupom budvanskim imenovao Antonija iz Barija, što upućuje da Chieregatovo privremeno preuzimanje budvanskog biskupskog trona nije bilo po mandatu Svete Stolice, već prema osobnoj provedbi barskoga nadbiskupa. Umro je u Vicenzi 4. VI. 1573. godine. O Lodovicu Chieregatiju vidi: *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, str. 277, 645; G. van GULIK – C. EUBEL, *nav. dj.*, str. 110; D. FARLATI, *nav. dj.*, str. 100–102., 222; I. MARKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 202–203; I. JOVOVIĆ, *nav. dj.*, str. 221–224.

⁹ ASV, Santo Uffizio, b. 8., fasc. IV., 1549. god. Procesima mletačkoga Svetog ureda koji se odnose na naše krajeve bavila sam se u više prethodnih radova. Usporedi: L. ČORALIĆ, *Hrvati u procesima mletačke inkvizicije*, Zagreb, 2001. i ondje podroban pregled dodatne literature o navedenoj problematici.

¹⁰ Chieregati ne spominje ime svojega vikara i upravitelja Barskom nadbiskupijom u vrijeme njegova izbivanja, ali iz drugih izvora znamo da je to tada bio spomenuti Jakov Dalmas.

jime se neki žitelji Ulcinja (bez njihova poimeničnoga određivanja) navode kao pristaše protestantske vjere (*alcuni heretici luterani*). Barski nadbiskup, zatečen tim vijestima, u njima vidi krajnje opasne osobe za tamošnju Katoličku crkvu i vjernike te iz tih razloga o ovim pojavama obavještava nadležne predstavnike mletačke inkvizicije. O svim tim događanjima Chieregati želi i osobno izvijestiti predstavnike Svetoga oficija u Mlecima, kako bi se – žurno i učinkovito – otklonile sve opasnosti vjerskoga zastranjenja u tome gradu i biskupiji.

Nije nam poznato kako je u Mlecima, u uredu inkvizicije, bila primljena ta obavijest barskoga nadbiskupa. Predočeni dokument sve je što u spisima mletačke inkvizicije bilježimo uz tadašnja događanja u Ulcinju. Po svemu sudeći, a sličnu su sudbinu imali i brojni drugi dopisi upućivani Svetom oficiju (često isključivo radi objede nepoželjnih osoba ili skupina), mletačka središnjica inkvizicije, nadležna za cjelokupan prostor istočnojadranske obale koji se nalazio u sastavu Serenissime, nije informaciju o luteranstvu Ulcinjana držala ozbiljnom i pozornosti vrijednom pojavom. Proces, kako se čini prema postojećim saznanjima, nije otpočet te je Chieregatijeva informacija-tužba zapravo jedino saznanje kojim raspolazemo. Možemo, međutim, usporednom raščlambom obaju spisa, podrijetlom iz različitih mletačkih magistratura, zaključiti da su se tijekom četrdesetih godina XVI. stoljeća u Ulcinju događala određena društvena (u povodu mogućnosti imenovanja novih patricijskih obitelji) i vjerska (podjela tamošnjega klera na pristalice i protivnike tadašnjega ulcinjskog biskupa Jakova Dalmasa, rođenjem Baranina) previranja. Barski nadbiskup Chieregati, koji je održavao učestale veze s Dalmasijem – svojim povjerenikom i vikarom u Barskoj nadbiskupiji za njegova izbivanja – možda je, na to upućuju dokumenti, stao na stranu svojega pouzdanika, pružajući mu na taj način potporu u njegovim namjerama. Vjerojatno je, nadalje, da je optužba za luteranstvo bila samo atraktivan, snažan »argument« kojime je Chieregati (prema Dalmasijevima obavijestima) nastojao privući pozornost mletačke inkvizicije, ali i državnih vlasti, na grad Ulcinj, njegova previranja i sukobe. Da njegove tužbe nisu imale previše odjeka, svjedoči činjenica da istražni postupak pred predstavnicima mletačke inkvizicije najvjerojatnije nikada nije pokrenut.

Istraživanje povijesti Ulcinjske biskupije i Barske nadbiskupije, kao i društvenih sastavnica iz prošlosti tih gradova, znanstveno je – zbog nesačuvanosti njihovih pismohrana – zahtjevna, ali ne i nezahvalna tema. Ovaj sažeti prilog upravo je pokušaj, opsegom i ograničenjem mogućnosti zasigurno ne i cjelovit, osvjetljavanja manje znanih ili potpuno nepoznatih sastavnica iz prošlosti Ulcinja, ali i Barske nadbiskupije i Budvanske biskupije. Tragom konkretne arhivske građe, opsegom sažete i ne odveć rječite, ukazano je i na istaknute onodobne protagoniste tamošnjih vjerskih i društvenih zbivanja – na barskoga nadbiskupa Lodovica Chieregatija te na budvanskog i ulcinjskog biskupa, barskoga patricija Jakova Dalmasa. Kroz ove isječke o ulcinjskim događanjima četrdesetih godina XVI. stoljeća, kazuje se – ponajprije posredno – i o relacijama između susjednih (nad)biskupija, o problemima i tegobama življenja u ovim krajevima i gradovima u osvit njihova trajnoga gubitka za Serenissimu, kada se, neizbježno, drukčijim kolosijekom (pre)usmjerava i tijek njihove povijesti.

PRILOG 1.: *prijepis izvješća ulcinjskoga kneza i kapetana Baldassarea Condomiera o društvenim i vjerskim previranjima u Ulcinju, upućen mletačkomu Vijeću desetorice (ASV, Consiglio dei Dieci: Lettere rettori ai capi, b. 278., Dolcigno, br. 15., svibanj 1544.)*

Clarissimi Domini Honorandissimi. Per pacifico e quieto vivere di questa fidelissima città, habbiandomi parso esser di bisogno अगर algunas case in numero di nobili, di quali solamente erano case due et in tutte persone numero cinque, come più diffusamente appar nelle mie in tal materia indirizzate alla Illustrissima Signoria, parche il Veschovo di questa terra, che è nobile d'Antivari et parente de certi doi fradelli deva qualli sempre hanno ateso alla inovatine et scandalli, si fermo lecito senza alcuna saputa mia far colloqui et consulti et scriver lettere alla Illustrissima Signoria con intitolosi ambascadori da parte di nobili con universal murmuratione et scandallo di tutta questa città, la quale è desiderosa di viver in pace et ne attender a scandalli e rixe, come è di mezzo di esso episcopo, et questi tali et quale episcopo ne pare, che de qui habbia messo in confusione et scisma questo suo clero, de modo che se da me nelle fusse stato ob... de facili risultava qualche manifesto scandallo infra li parenti di esso clero la natura di qualli, perche vedo esser al tutto aliena al quieto vivere anzi sono disturbatori di pace et unione ... deliberato di formar il processo contra di esso vescovo et de tra quelli a mi proceder acciò da loro castigo tutti li altri prendino exempio di ben vivere, come è di mezzo di Vostre Excelentissime Signorie, alle qual reveramente ho vaghliuto dar notitia come debbitamente diebbo, alle gratie delle qual humilmente mi raccomandando.

Olchinii die ... mai 1544

Balthasar Bondumerius comes et capitaneus Olchinii

a tergo: Clarissimis Dominis Capitibus Excelenti Consilii X Dominis Observandissimis
1544 maii; recepto 30

Olchinium. Scribit formare processum contra illum episcopum et alios qui moverint seditionem ob nobiles creatos ab ipso potestate

PRILOG 2.: *prijepis obavijesti barskoga nadbiskupa Lodovica Chieregatija upućen iz Venize mletačkoj inkviziciji u vezi s vjerskim previranjima u Ulcinju (ASV, Santo Uffizio, b. 8., fasc. IV., 29. VII. 1549.)*

Eccellentissimi et Clarissimi signori mei Osservandissimi

Essendomi venuta notitia si da particular informatione, come da lettere del nostro vicario et locotenente d'Antivari del caso novamente sequito in Dulcigno cum grande scandallo et confusione de quele povere anime christiani, causa l'insolentia et per verità d'alcuni heretici luterani sublivati nel loco et parendomi esse cosa degna di cellere provisioni, mosso da zello et carità christiana sendo comesa a me la cura spirituale de quele parte è sentendo quanto difficilmente li agenti in tal materia indirizati dalli Signori sopra li cose lutherani a Vostri Eccellentissimi Signori possano già tanti giorni essi uditi per tanto desideroso de l'honor de Iddio in è parso cum li presenti mie reverentamente supplicare et exportare Vostri Eccellentissimi Signori a conservatione della fede christiana li piaccia alli exhibitori delle presente mie darli una brevissima udientia che serà di pochi parole, concisi-

acosa che altro non intendano recercare da Vostri Eccellentissimi Signori sopra li cose lutherani cum autoritate ut in petitione, et questo è quanto sii suplica a Vostri Eccellentissimi Signori per poter dar logo alla giustitia contra il mal exempio di tali falsi heretici lutherani non essendo più perlixo me inchlino et faccio reverentia a Vostri Eccellentissimi Signori pregando nostro Signor Iddio li doni la sua santa gratia et mi tenga nel numero de suoi devoti vaxalli et fidelissimo della nostra Illustrissima Signoria.

Da Vicenza, a di XXIX iulio
MDXLIX

D. V. Eccellentissimo Signor Lodovico Chieregatto arcivescovo d'Antibari primatur de quia.

a tergo: Lettere del Illustrissimo Lodovico Chieregatto arcivescovo de Antivari scritte alli Eccellentissimi Signor Capi dell'Eccellentissimi Consiglio dei Dieci, 1549

Alli Eccellentissimi et Clarissimi Signori mei Osservandissimi li Signori Capi de l'Eccellentissimo Consiglio dei Dieci

Summary

*FROM THE PAST OF THE BISHOPRIC OF ULCINJ AND ARCHBISHOPRIC OF BAR
– FOLLOWING THE TRACES FROM THE VENETIAN STATE ARCHIVES
(16TH CENTURY)*

On the basis of the archival sources from the State archives in Venice (fonds of Council of ten and Venetian inquisition) author has tried to reconstruct some aspect of the social and religious life in Ulcinj during the 40's of the sixteenth century. The main protagonists of this study are archbishop of Bar Lodovico Chieregati (1528-1551) and his chief vicar nobleman of Bar and bishop of Ulcinj Jakov Dalmas. The latter bishop, according to the report of count and captain Baldassero Conduiero, was a principle culprit for the social and religious problems in the bishopric of Ulcinj. Namely, this count attempted to introduce some new noble families to the nobility of the city of Ulcinj, and the bishop opposed this idea. Archbishop Chieregati reacted because of this scrap, and he supported his envoy Dalmasi. Moreover, he accused some members of the Ulcinj's nobility regarding their religious practice – namely because of the Protestantism. On the basis of his accusation author tried to reconstruct circumstances in Ulcinj and in archbishopric of Bar. Moreover, author has attempted to clear the role of the each protagonist of these events.

KEY WORDS: *Ulcinj, bishopric of Ulcinj, Bar, archbishopric of Bar, bishopric of Budva, inquisition, nobility, ecclesiastical history.*